

Ukypсызлык

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 24 января, 2025

Ukypсызлык UKYPSYZLYK

Ýakyn taryhymyzyň belli-başly jedelli temalarynyň birem halyflykdyr.

Halyflygyň nämüçin ýatyrylandygy barada müň bir dürli çaklama, gipoteza öňe sürüldi we häzirem sürlüp gelinýär!

Elbetde, onuň ýatyrylmagynyň dürli-dürli sebäpleri bar. Megerem bularyň biriniň üstünde onçakly duran bolmady. Özem bu sebäp-netije baglansygy diňe bizde däl, Günbatarda-da bolup geçdi. Şular ýaly:

Elli million adamyň ýok edilen XX asyryň başyna çenli adamzat taryhynyň iň uly uruşlarynyň biri bolan Birinji jahan urşunhň döreden trawmasy ynançlara (we demokratiýa, kapitalizme) ep-esli möçberde ýiti täsirini ýetirdi. Käbir gatlaklarda Hudaýyň bardygyna şübhelenilip başlandy. «Hudaý muňa nädip ýol berdikä?» diýildi.

Uruşdan soň edil Türkiýede bolup geçmese-de; Günbatarda dini mekanlara zeper ýetirme ýaly urdumşalyklar – antiklerikalizm döredi, giňden ýaýrady.

Özüme dolanar bolsak:

Soltanlygyň we halyflygyň ýatyrylmagynra 1912-nji ýylyň Balkan urşundan başlap, 1922-nji ýylda Azat-edijilik urşy bilen gutaran müddetde alynan agyr fiziki we ruhy ýaralaryň nädereje täsiri boldy?

Gan bilen därä eýlenen uruşlar musulman geografiýasynfa halyf hökümdarlygynyň mundan beýläk derege ýaramaýandygyny, pitiwa edilmeyändigini ýüze çykardy.

Albanlaryň, araplaryň we beýlekileriň osmanlynyň arkasyndan

sünjen ganly «yslam» hanjarynyň milli göreş kadrlarymyzyň dine bolan garaýşyna täsirini ýetirmezligi mümkin däldi!

Türkiýede Renessans – Täzeden döreýiş prosesi bolup geçdi. Şahsy taýdan alanda, halyf hernäçe şekillendiriş sungatynyň nýu žanrynda ýalaňaç suratlary çekerlik derejede zamanabaplaşmaga ýakynam bolsa, halyflyk düzgüniniň bu täzelenişde ýeri ýokdy. Halkyň we diniň bitewiligine tapawutly garaýyş girizildi – dünýewilik...

• DÜŞÜNJEWI ÖWRÜLIŞIK

Respublika maksatnamasynyň düşünjewi çeşmeleri nämelerdi?

Başta Emil Dýurkgeým, Leon Dýugi, Şarl Senýobos ýaly awtorlaryň sosiologiýa, hukuk, taryh kitaplary respublikanyň taganaýaklaryny düzdi (özem bu kitaplary «Meclis» neşirýaty türk diline geçirip, neşir etdi).

Osmanly döwründe agyz dolduryp aýdar ýaly türk ylmy jemgyýetçiligi ýokdy, onuň barlygy agzanyňa-da derejede nebisagyryjylykly ýagdaýdady...

Respublika gelensiň akyl-paýhas agalyk etdi. (Abdylhamyt II döwründe konferensiýalary geçirmek mümkin däldi. Ylmy konferensiýalary geçirmek respublikanyň getiren miwesi boldy we ş.m.)

Atatürküň ylma bolan höwesini uçursyzdy. Şu ýerde bir paragraf açayyn:

Atatürk keseliniň iň ötüşen halynda dünýäniň aňry ujundaky maýa ýazgylary bilen gyzyklandy. Werner Wolffyň ýazan “Dechiffrement de L’écriture Maya” atly kitabyň Parižden getirilmegini haýyş etdi. Emma kitap şol wagt ýaňy çap edilip ýördi. Gynansak-da, kitap zordan 1938-nji ýylyň dekabrynda doly çap etmäge ýetişildi.

Respublikanyň düşünjewi çeşmeleri diňe pikir derejesi bilen çäklenmedi, elipbiý çalşygy bolup geçdi. Şeýlelikde, gul şahsyýet statusyna beýgelip, konstitusion raýatlyk hukugyny gazandy.

Şahsyň terbiýesi, bilim almagy üçin 1924-nji ýylda «Tewhid-Tedrisat» kanuny arkaly medrese-mekdep aradan aýryldy. Çünki Türkiýe ukyply-işbaşarjaň kadrlara zerurlyk duýýardy...

Atatürkdən soň 60-njy ýyllara çenli menzeş çeşmelere Maks

Weber ýaly laram goşuldy.

80-nji ýyllardan bäri neoliberal-postmodernizm akymy başlady.
«Yslamçylygam» muňa goşuldy.

Yslamçy taglymlaryň çeşmeleri ilki-ilkiler nurjylyk, süleýmançylyk, yşykçylyk ýaly jemagatçylardy, soň-soňlar bularyň ümzügi Seýit Kutuplara, Mewdudilere – syýasy yslamçylyga tarap gönükdidi!

Bu düşüňjäniň häkimiýete gelmegi bilen okuw-bilim sekulýarlykdan uzaklaşdym

Ýeri, bulardan ukyply kadrlar çykdymy?

• DÖWLERI PES GELDI

Mynasyplyk ýa-da laýyklyk (liyakat) diýip, belli bir işi aňryýany bilen göwnejaý ýerine ýetirjek, oňarjak kişä ynanylmagyna aýdylýar.

Alymlaryň, ýolbaşçylaryň öňe saýlanmagynyň ýeke-täk şerti mynasyplykdur.

Soňky günlerde üns merkezi jemgyýetçilik işgärlerini saýlap-seçip alma (Kamu Personeli Seçme Sınavı) synagynda ýa-da gysgaça aýdanda KPSS masgaraçylygynda!

Jemgyýetçilik işlerine işe girmek hökman bir partiýa ýa-da dini jemagatlara nähili ýeňillikleri döretdi? Özem synaglarda işe dahylly bolmadyk şunça dini soraglaryň berilýändigine garamazdan!

Aýlanyp-dolanyp geldik adamdan öndürijilik gazanyp bilmedik osmanlynyň batan döwrüne!

Diňe şu ýyl däl, FETÖ bilen başlanan ençeme ýyl bäri her dürli merkezi synagda galplyk edilýändigini gizlin syr däl.

Ne hajat bar muňa? Çünki «ýetişdirilen» täze nesilleriň döwi pes gelýär. Olaryň düşüňje çeşmeleri dünýä akyl ýetirip bilenok. Şonuň üçinem:

Anadolyny бүтінлеý täze döwlet bilen täçlendiren nesilden kopiýalanan ukypsyz kadrlara giň mümkinçilikleri açan ýurda öwrüldik! Bu göýdükligiň iň uly zyýanyny ýurdumyz çekdi, gymmatlyklar sistemasyny çökerdi. Bolman näme, işe ukypsyz kimseleriň höküm edýän ýerinde hemmeler lepbeý diýmeli bolýar.

KPSS masgaraçylygy diňe derňew edaralarynyň meselesi däl.
Ukypsyzlygyň öňe saýlanmagynyň özeninde respublikany aradan
aýyrmak operasiýasy ýatyr. Çünki Atatürküň guran
respublikasynyň hamyrmaýasynda mynasyplyk bardy. Ol «Men
mynasyplygy öňe tutýan!» diýipdi. Maksady – adamlara goldanyp,
ýurdy we döwleti zamanabaplaşdyrmakdy. A indi? Jemagatlar
gullarynyň ukypsyzlygynyň üstüni müň dürli hilegärlikler,
pyrryldaklar bilen örtýär.
Näme bolsa meniň eziz ülkäme bolýar...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 10.08.2022 ý. Publisistika